

Journal of Social Sciences

Volume 35 | Issue 1

Article 1

2004-01-01

บทบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>



Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

บรรณาธิการ (2004) "บทบรรณาธิการ," *Journal of Social Sciences*: Vol. 35: Iss. 1, Article 1.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol35/iss1/1>

This Editorial is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทบรรณาธิการ

ครั้งหนึ่ง ขาดิ กอบจิตติ^๑ เคยกล่าวไว้ว่า

“เมื่อ ‘เลือก’ ชื่อหนังสือของคนอื่นที่ผมอยากอ่านแล้วก็กลับมาดูหนังสือของตัวเอง ผมตกใจ ตกใจที่เห็นหนังสือของตัวเองมีราคาถูกที่สุดในร้านในความหมายของจำนวนหน้าเท่า ๆ กัน และต้องตกใจอีกครั้งเมื่อได้เห็นว่าหนังสือของผมเป็นหนังสือของนักเขียนไทยเพียงคนเดียวที่ยังโบราณพิสดารพิมพ์กระดาษปรู๊ฟอยู่

ทุกคนเขาเปลี่ยนไปพิมพ์กระดาษปอนด์กันหมดแล้ว

... ..

‘เดี๋ยวนี้หนังสือแพงไหม ?’

แม้แต่ตอนเมื่อผมเข้าโรงพยาบาล ไปทำกายภาพบำบัดอยู่เดือนหนึ่ง ผมก็ถามคุณหมอ คุณหมอตานกับบอกว่า ‘เดี๋ยวนี้กระดาษมันแพงนี่ละ ต้องเห็นใจเขา’ ผมเชื่อว่าท่านผู้อ่านหลายท่านก็คงคิดเช่นนั้น ผมก็อธิบายให้คุณหมอฟังว่า ไม้กระดาษ (ปรู๊ฟ) ที่ถูก ๆ ก็มี แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่พิมพ์กันแล้ว เพราะพิมพ์แล้วมันไม่สวย ได้เงินน้อยอีกต่างหาก.

ผมไม่คิดอยากจะทำหนังสือสวย-หนังสือแพงหรอกครับ เพราะคิดว่าสิ่งที่ถูกนั้น ควรจะหาอย่างไรให้หนังสือมีราคาถูก เพื่อว่าจะได้กระจายไปให้คนอ่านในวงกว้างได้ (โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาที่ยังไม่มีรายได้อะไร)

นักเขียนรางวัลซีไรต์ คำพิพากษา (2524) นวนิยายรางวัลยอดเยี่ยมงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ปี 2524 และนวนิยายรางวัลซีไรต์ ปี 2525 (พิมพ์ 36 ครั้ง; ยอดปี 2545) ได้ถูกนำไปทำเป็นละครโทรทัศน์ และดัดแปลงเป็นบทภาพยนตร์เรื่อง “ไอ้ฟัก” ในปี 2547 และ เวลา (2536) นวนิยายรางวัลยอดเยี่ยมงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ปี 2537 และนวนิยายรางวัลซีไรต์ ปี 2537 (พิมพ์ 12 ครั้ง; ยอดปี 2545)

ผมไม่เข้าใจว่า ทำไมสำนักพิมพ์จึงติดรูปแบบความสวยงามของหนังสือกันนัก ในเมื่อประเทศของเรายังยากจนอยู่.

ผมไม่เชื่อหรอกครับว่า สำนักพิมพ์พิมพ์งานกระดาษปอนด์ด้วยเหตุผลว่า ‘หนังสือจะได้เก็บเอาไว้นาน ๆ’ (ตามที่อ้างกัน) ผมได้เห็นหนังสือพิมพ์ด้วยกระดาษปรีฟ เป็นหนังสือที่พิมพ์ก่อนผมเกิดเสียอีก ยังมีอายุยืนยาวมาถึงทุกวันนี้”²

ด้วยบทสะท้อนของ ขาติ กอบจิตติ นี่เองที่กลายเป็นแรงบันดาลใจให้วารสารสังคมศาสตร์เปลี่ยนจากกระดาษปอนด์มาเป็นกระดาษปรีฟ โดยเริ่มต้นจากฉบับที่แล้ว (ปรัชญาการเมือง 1 The Matrix) อย่างไรก็ตาม การลดต้นทุนทางการผลิตนี้มีไปเพื่อจะลดราคาเพื่อค่ากำไร เพราะราคาของวารสารสังคมศาสตร์ตั้งอยู่ในขั้นที่ต่ำมาก เพราะถ้าจะตั้งราคาแบบหากำไรกันจริงๆ ก็คงทำไม่ได้ เพราะจำนวนคนอ่านมีจำกัดอยู่แล้ว ต่อให้ลดราคาลงเหลือเล่มละ 50 บาท ก็เชื่อว่าจะสามารถมีคนซื้อที่มีจำนวนมากพอที่จะนำกำไรมาให้ได้

สาเหตุที่ต้องลดต้นทุนการผลิต ก็เพียงเพื่อให้ขาดทุนน้อยลงเท่านั้น เนื่องด้วยที่ผ่านมา เราขาดทุนอย่างหนักมีอ้อมาโดยตลอดที่ใช้กระดาษปอนด์พิมพ์หลายคนอาจสงสัยว่า ทำไมไม่ทำให้มันคุ้มทุนไปเสียเลย ? คำตอบก็คือ ถ้าจะให้วารสารสังคมศาสตร์ฉบับพิมพ์ด้วยกระดาษปรีฟคุ้มทุนได้ก็ต่อเมื่อเราต้องบวกค่าเรื่อง ค่าดำเนินการ ฯลฯ นอกเหนือไปจากค่าพิมพ์ ซึ่งจะทำให้ราคาวารสารต่อเล่มแพงขนาดที่ผู้คนในแวดวงวิชาการยากที่จะสู้ไหว ดังนั้น ราคาวารสารต่อเล่มที่ท่านเห็นอยู่ก็คือ ราคาที่คำนวณจากต้นทุนการพิมพ์อย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีค่าเรื่อง ค่าดำเนินการ ค่าเจ้าหน้าที่ ค่าทำปก ฯลฯ

ดังนั้น การลดต้นทุนของเราก็เพื่อให้เราขาดทุนน้อยลง เรื่องกำไรไม่ต้องพูดถึงเลย ทุกวันนี้ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาก็ต้องควักเนื้อเพื่อมิให้วารสารทางวิชา

² “คุยกัน” ขาติ กอบจิตติ, เวลา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทอง: 2545) พิมพ์ครั้งที่สิบสอง, หน้า 7-9.

การสังคมนศาสตร์เล่มแรกและเก่าแก่ที่สุดของประเทศต้องปิดตัวเองไป อีกทั้งเพื่อ
ให้เป็นเวทีที่ต่อเนื่องทางวิชาการทางสังคมนศาสตร์ต่อไป

อย่างไรก็ตาม หลังการเปลี่ยนมาใช้กระดาษปรู๊ฟ ก็กลับได้รับเสียงขานรับจากผู้อ่าน บางท่านชอบ เพราะอ่านสบายตา บางท่านว่า ดูขลัง บางท่านชอบเพราะความแตกต่าง แต่บางท่านบอกว่า อะไรวะ ก็ดีอยู่ เพียงแต่กลิ่นกระดาษไม่หอม !

แต่บังเอิญ ผมเป็นภูมิแพ้ จมูกผมไม่ดี เลยไม่ได้กลิ่น !

ว่าแล้ว ก็วกเข้าเนื้อหาวิชาการกันเลยดีกว่าครับ

องค์รวมเป็นศัพท์ที่ได้รับการอ้างอิงถึงและพูดถึงในสังคมไทยมาตลอดหลายทศวรรษ แต่เพิ่งจะมีการศึกษาและถกเถียงในทางวิชาการอย่างจริงจังมาไม่นานมานี้ และข้อเขียนที่เป็นผลจากการศึกษาเรื่ององค์รวมในช่วงสามสี่ปีมานี้ ก็ได้ถูกนำมาตีพิมพ์รวมกันในวารสารฉบับนี้ ข้อเขียนบางชิ้นได้รับการตีพิมพ์มาแล้วในที่อื่น ซึ่งทางผู้จัดทำวารสารสังคมศาสตร์ขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย ที่อนุญาตให้นำมาตีพิมพ์อีกครั้ง นอกนั้นก็เป็ข้อเขียนที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์มาก่อน แต่อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า บทความที่น่าสนใจที่เขียนขึ้นเกี่ยวกับองค์รวมโดยนักวิชาการชาวไทยในช่วงเวลาที่ผ่านไปไม่นานนี้ก็ไดถูกนำมารวมไว้ในวารสารเล่มนี้เพื่อให้ท่านผู้อ่านที่สนใจได้ผลิตเพลินอย่างต่อเนื่อง ไม่ต้องไปหาอ่านที่นั่นที ที่โน่นที

มีเรื่องแปลกเกี่ยวกับผู้เขียนเรื่องเกี่ยวกับ องค์รวม ในวารสารเล่มนี้ ซึ่งมีทั้งสิ้นสื่คน ได้แก่ ธนเศ วงศ์ยานนาวา วีระ สมบูรณ์ พิพัฒน์ พสุธารชาติ และตัวผม สามในสี่เป็นนักรัฐศาสตร์ที่เป็นที่รู้จักในฐานะอาจารย์ที่สอนทฤษฎี และปรัชญาการเมือง ธนเศสอนอยู่ที่รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วีระ

³ ขอบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ สมบัติ อ่องสกุล ที่อนุญาตให้บทความจากวารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2546.

สมบูรณ์เคยสอนที่รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นกัน แต่ขณะนี้ เป็นอาจารย์อยู่ที่รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เดียวกับผม ส่วนพัฒนา ไม่ได้จบมาทางรัฐศาสตร์ แต่เป็นวิศวกรที่มีความสนใจปรัชญาโดยศึกษาด้วยตนเอง แต่ถึงขั้นมีบทความที่ได้รับการตีพิมพ์และมีตำราในสาขาวิชานี้ออกมาไม่น้อย ดังจะได้กล่าวต่อไป

ความแปลกเกี่ยวกับผู้เขียนเรื่องเกี่ยวกับองค์รวมมีว่า นักรัฐศาสตร์ทั้งสามคนเขียนเรื่องเกี่ยวกับองค์รวมโดยมิได้นัดหมายหรือรู้จากกันและกันมาก่อน ธนศเลือกที่จะศึกษาเรื่องนี้ก็เพราะมีความสนใจและตั้งใจค้างมาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว ดังที่ปรากฏในบทสัมภาษณ์ของเขาในฉบับนี้ ส่วนไชยันต์นั้นเขียนขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากการที่ได้มีโอกาสไปสอนวิชาสัมมนาปรัชญาการเมืองให้นักศึกษาปริญญาเอกของโครงการสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แทนศาสตราจารย์ Dante Germino⁴ ผู้ล่วงลับอย่างกะทันหันจากการถูกรถไฟชนเสียชีวิตในยุโรป และเมื่อทางรองศาสตราจารย์สมโภธิ อ่องสกุลได้เชื้อเชิญให้ธเนศและผมนำเสนอประเด็นอะไรก็ได้ในทางปรัชญาความคิด สำหรับการประชุมทางวิชาการของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เราต่างก็เลือกเรื่องขององค์รวมโดยมิได้รู้กันมาก่อน ส่วนวีระ สมบูรณ์เลือกเขียน

⁴ Dante Germino เสียชีวิตเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 สิริอายุ 70 ปี เขาเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย สหรัฐอเมริกา เป็นผู้เชี่ยวชาญทางทฤษฎีการเมืองและการเมืองอิตาลี หลังเกษียณ เขาไปสอนที่มหาวิทยาลัยอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขาเขียนตำราไว้หลายเล่ม อาทิ *Modern Western Political Thought: Machiavelli to Marx* (1972), *Political Philosophy and the Open Society* (1982), *Antonio Gramsci: Architect of a New Politics* (1990), *The Inaugural Addresses of American Presidents: The Public Philosophy and Rhetoric* (1983), *The Italian Fascist Party in Power* (1959), *Beyond Ideology: The Revival of Political Theory* (1967) and *The Government and Politics of Contemporary Italy* (1968).

เรื่องนี้ขึ้นสืบเนื่องมาจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ได้ให้ทุนวิจัย และเรื่ององค์รวมก็เป็นค่าสำคัญทางสาธารณสุข ไม่น้อยไปกว่าทางสังคมศาสตร์

เมื่อเราทั้งสามคนได้มีโอกาสมาพบปะพูดคุยกัน ต่างก็ปรารภถึงความบังเอิญอย่างน่าประหลาดที่เราต่างสนใจและเขียนเรื่องเกี่ยวกับ “องค์รวม” โดยมีได้หาหรือนัดแนะกันมาก่อนเลย ขณะเดียวกัน สิ่งที่เป็นความบังเอิญก่อนหน้านี้ที่เรามิได้พูดถึงมันออกมา แต่คาดว่า เราก็ต่างตระหนักอยู่ในใจก็คือเราทั้งสามมาจากโรงเรียนเดียวกัน และต่างก็มีประสบการณ์พิเศษร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ ต่างกรรมต่างวาระกันไป แต่เมื่อจากโรงเรียนมาสู่รั้วมหาวิทยาลัย แต่ละคนก็เลือกที่จะเรียนคณะรัฐศาสตร์ ธเนศศึกษาสังคมวิทยา ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ในระดับปริญญาตรี ส่วนวีระและผมศึกษาในรัฐศาสตร์การปกครอง วีระอยู่ธรรมศาสตร์ ส่วนผมอยู่จุฬาฯ แม้ว่าธเนศจะเรียนสังคมวิทยาเป็นสาขาเอก แต่ก็ยังมาลงเรียนวิชาทางทฤษฎีความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะวิชาความคิดทางการเมืองไทยที่มีศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช และศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์เป็นผู้สอน และมีตำราที่แต่งขึ้นโดยท่านทั้งสองประกอบในวิชาดังกล่าวด้วย และหลังจากจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้ว แต่ละคนก็แยกย้ายกันไปศึกษาต่อ ธเนศไปต่อปริญญาโททางสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน สหรัฐอเมริกา และกลับมารับราชการเป็นอาจารย์ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ที่วีระจบปริญญาตรี และหลังจากนั้นไม่นาน ธเนศก็ได้รับทุน Harvard-Yenching ไปศึกษาต่อทางทฤษฎีปรัชญาการเมืองและสังคมที่คณะสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ (Social and Political Science หรือ SPS) มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ โดยทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการหัวเราะและมิเชล ฟูกู ส่วนวีระไปศึกษาต่อจนจบปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน-แอน อาเบอร์ สหรัฐอเมริกา โดยทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับปรัชญาความคิดทางการเมืองของจอห์น สจ๊วต มิลและจอห์น รัสกิน (“Progress and Harmony in Modern Politics: The Case of

John Stuart Mill and John Ruskin” Unpublished Ph.D. Dissertation, The University of Michigan, Ann Arbor, 2530) และกลับมาเป็นอาจารย์ที่รัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ก่อนธเนศจะไปเรียนต่อเพียงปีกว่า ส่วนตัวผม นั้นหลังจากจบปริญญาตรีแล้วก็ไปศึกษาต่อทางรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัย วิสคอนซิน-เมดิสันก่อนที่ธเนศจะจบปริญญาโทเพียงไม่ถึงปีเต็ม จากนั้นก็ไปศึกษา ต่อที่ London School of Economics and Political Science มหาวิทยาลัย ลอนดอน โดยทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับปรัชญาการเมืองของเพลโต และได้มี โอกาสมีประสบการณ์ชีวิตร่วมกันในอังกฤษกับธเนศอยู่เป็นเวลานานอย่างน้อยก็ ห้าปีเต็ม ก่อนที่ผมจะกลับมาเป็นอาจารย์ที่รัฐศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งอีกเก้าปีต่อมา ผมก็ได้วีระเข้ามาเป็นเพื่อนร่วมงานในที่สุด โดยก่อนหน้าที่เขาจะเข้ามา ผมได้ สอนวิชาทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรอเขาไปพลาง ๆ อยู่สี่ปี จนเขามาสอนวิชานี้เรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน สำหรับธเนศ ในช่วงเวลาที่เขาลา “sabbatical” ผมก็ได้มีโอกาสไปรับผิดชอบวิชาความรู้เบื้องต้นปรัชญาการเมือง แทนเขาที่ธรรมศาสตร์ และรวมถึงการที่เขาชวนให้ผมไปสอนวิชาปรัชญา การเมืองในระดับปริญญาโทที่ธรรมศาสตร์ด้วย ธเนศเป็นบรรณาธิการ “รัฐศาสตร์สาร” ของรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ส่วนผมเป็นบรรณาธิการ “สังคมศาสตร์” ของรัฐศาสตร์ จุฬาฯ วีระมีงานเขียนทางวิชาการจำนวนมาก และเป็นบรรณาธิการหนังสือสำคัญหลายเล่มทั้งก่อนที่ธเนศและผมจะเป็น บรรณาธิการ⁵

⁵ วีระมีงานทางวิชาการจำนวนมาก อาทิ มิติแห่งความคิดคำนึง (2531) รัฐธรรมในอดีต (2532) วัตถุนิยมทางศาสนธรรม แปลร่วมกับ พจนา จันทรสันติ (2538) พุทธจริยศาสตร์เพื่อสังคมไทย ร่วมสมัย แปลบทบรรยายของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต) จากภาษาอังกฤษ (2527) วิทยาศาสตร์ในสังคมเสรี (2533) แปลจากข้อเขียนของ Paul Feyerabend ชีวิตและความคิด ของ อีเฟอ บูมกาเกอร์ (2530 และ 2539) ความไม่รู้ไร้พรมแดน (2541) อริยวินัยสำหรับคริสต์ ศตวรรษที่ 21 (2544) Ariyavinaya in the Age of Extreme Modernism (2544) ตำนาน โสโลกแห่งคีตยาน (2545) และเป็นบรรณาธิการหนังสือชุด “ความเห็นทั่วไปและข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันนี้ ถ้าใครได้มีโอกาสเรียนปริญญาเอกที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ และเลือกเรียนทฤษฎีและปรัชญาการเมืองเป็นสาขาเอก เขาก็จะมีโอกาสได้เรียนกับเราทั้งสามคน ส่วนใครที่เรียนปริญญาโททางรัฐศาสตร์ในโครงการนักปกครอง (MPE) ก็จะพบกับเราทั้งสามคนในวิชาทฤษฎีประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่า เราทั้งสามคนมีชะตาชีวิตที่สัมพันธ์อันเวียนวนไปวนมา พัวพันกันมาโดยตลอด และเมื่อเทียบกับความบังเอิญในการเขียนเรื่ององค์รวมแล้ว ความบังเอิญดังกล่าวจึงกลายเป็นเรื่องเล็กไป เพราะมันน่าจะเป็นเพียงอนุภาคหนึ่งในอภิมหาความบังเอิญที่ปกคลุมชีวิตของเราทั้งสามคนนี้มาตั้งแต่ในวัยเยาว์ และไม่รู้ว่าจะคลี่คลายปรากฏตัวให้เห็นอย่างไรอีกในอนาคต

สำหรับพิพัฒน์ ถือได้ว่าเป็นของแปลกอย่างหนึ่งในเมืองไทยที่วิศวกรอาชีพอย่างเขาผู้ซึ่งทำงานเกี่ยวกับการขุดเจาะน้ำมันต้องออกไปประจำที่แท่นเจาะกลางทะเลอันดามัน ผังมหาสมุทรอินเดีย โดยขึ้นเฮลิคอปเตอร์จากมุมไบไปทำงาน และต้องประจำการอยู่ที่กลางทะเลอยู่เดือนวันเดือนตลอดปี ได้ใช้เวลาว่างจากการทำงานหาเลี้ยงชีพศึกษาตำรับตำราทางปรัชญาจนเข้าขั้นเขียนตำราและบทความที่มีคุณภาพ และสามารถร่วมวิวาทะกับคนที่ร่ำเรียนมาทางนี้อย่างไม่มีช่องว่าง นับว่าผุดผ่องไปจากคนทั่วไปที่มีอาชีพและสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมแบบเดียวกันกับเขา ขณะเดียวกันก็กล่าวได้ว่า เขาเป็น “ผู้รักในความรู้” ตามนัยดั้งเดิมของคำว่า philosopher ได้เลยทีเดียว

ทั่วไปที่รับรองโดยองค์การกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง) คณะกรรมการว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก สำนักข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ จัดพิมพ์โดยโครงการจัดตั้งสำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล สนับสนุนการแปลและจัดพิมพ์โดย สถาบันทูตอังกฤษ ประเทศไทย 2545.

พิพัฒน์สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีวิศวกรรมศาสตร์ สาขาปิโตรเลียม จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศึกษาต่อในระดับปริญญาโททางบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำงานเป็นวิศวกรความปลอดภัย บริษัทเอนสโก้ งานเขียนเล่มแรกของเขาคือ **นิยายปรัชญาคณิตศาสตร์เรื่อง ปลายทางที่อินฟินิตี้** (2544) เล่มที่สองคือ **รัฐกับศาสนา: บทความว่าด้วย อาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ** (2545) เล่มที่สาม **ไซลด์เซ็นเตอร์** (2547) และเล่มล่าสุดคือ **องค์รวม: บทวิพากษ์ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และศาสนาในสังคมไทย** (2548) ทั้งหมดนี้พิมพ์โดยสำนักพิมพ์สยาม

จากผลงานที่กล่าวไป จะสังเกตได้ว่า พิพัฒน์เป็นผู้ที่มีความสนใจปรัชญาอย่างจริงจังมาโดยตลอด จนกระทั่งเขามีความคิดจะไปศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกที่โครงการสหวิทยาการ (Integrated Studies) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในขณะที่รอเวลาอยู่นั้น เขาได้มีโอกาสอ่านวารสารสหวิทยาการ (Journal of Integrated Sciences) ซึ่งเป็นวารสารที่จัดทำโดยโครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้พบบทความเรื่อง “ข้าง ! ความเป็นไปได้ของสหวิทยาการและการศึกษาแบบองค์รวม” ที่ผมเขียนขึ้นจากแรงบันดาลใจที่เกิดจากการได้มีโอกาสไปสอนวิชาสัมมนาปรัชญาการเมืองที่โครงการสหวิทยาการ ดังกล่าวไปแล้วข้างต้น

พิพัฒน์เกิดข้อเคลงใจหลายประการเกี่ยวกับประเด็นสำคัญในบทความของผม ต่อจากนั้นเขาก็ได้มีโอกาสอ่านบทความเรื่อง “องค์รวม องค์ขาด องค์อนันต์” ของธเนศ และได้ไปอ่านบทนำของรองศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ใน วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2544

ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากนั้น เขาก็ได้ไปศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังเพื่อที่จะตอบคำถามข้อเคลงใจที่เกิดจากการอ่านข้อเขียนทั้งสาม และก็ได้เกิดเป็นบทความเรื่อง “เพื่อความเข้าใจเรื่อง ‘องค์รวม’”

ใน วารสารพุทธศาสนศึกษา ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2546 และ “องค์รวม: ความรู้แบบบูรณาการและความสับสนทางญาณวิทยาและภววิทยา” ในวารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้ และในที่สุดก็นำมาสู่หนังสือขนาดสองสามร้อยหน้า เรื่อง องค์รวม: บทวิพากษ์ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และศาสนาในสังคมไทย

บทความเกี่ยวกับ “องค์รวม” ทั้งสี่บทความย่อมจะแสดงให้เห็นถึงมุมมองที่แตกต่างและร่วมกันของผู้เขียน คนที่ติดตามงานทางด้านทฤษฎีและปรัชญาการเมือง ย่อมพอจะทราบทั่ว จดยืนทางทฤษฎีและปรัชญาการเมืองของเขาเป็นอย่างไร เพราะถ้ามีตำแหน่งทางวิชาการที่เรียกว่า “วินาศกรรมศาสตราจารย์” หรือ “Conspiracy and Terrorism Professor” ก็คงไม่พ้นที่จะสามารถแต่งตั้งใครอื่นได้ นอกจากธเนศ ซึ่งแนวคิดแบบวินาศกรรมศาสตร์ของเขา ก็ปรากฏให้เห็นได้ในงานชิ้นนี้ของเขาด้วย สำหรับวีระก็เช่นกัน หลายคนติดตามความคิดและผลงานของเขาย่อมทราบว่า จดยืนของเขาแตกต่างจากของธเนศ (ซึ่งยากที่จะหาใครเหมือนธเนศ หรือจะว่าไปแล้วก็อาจจะไม่มีใครปรารถนาจะเหมือนเขา ก็เป็นไปได้ !) และเขายังมีความรู้ความเชี่ยวชาญในปรัชญาการเมืองทั้งตะวันตกและตะวันออกเป็นอย่างดีเลิศ ซึ่งก็นำติดตามว่าเขาจะพูดถึงเรื่ององค์รวมอย่างไร เพราะมักจะได้ยินอยู่เนืองๆ ว่า ปรัชญาตะวันออกนั้นขอบพูดถึงในลักษณะขององค์รวม ในขณะที่ธเนศนั้นได้โจมตีความคิดเรื่ององค์รวมไปแล้วอย่างหนักแน่นชัดเจน

ส่วนพิพัฒน์ผู้ซึ่งร่ำเรียนมาในสายวิศวกรรมศาสตร์และทำงานในสายงานที่ต้องตรงกันกับความรู้ที่เรียนมา อีกทั้งศึกษาค้นคว้าในทางปรัชญด้วยตนเองมาอย่างเข้มข้น เขาย่อมจะมีทรรศนะที่น่าสนใจและท้าทายความคิดของนักวิชาการทางสังคมศาสตร์อย่างที่เราพลาดที่จะเรียนรู้จากเขาได้ บทความของทั้งสามท่านนี้ย่อมก่อให้เกิดบริบทในการสนทนาวิวาทะทางความคิดในเรื่ององค์รวมได้เป็นอย่างดี และถ้าเป็นไปได้ในอนาคตอันใกล้ นี้ จะได้จัดให้มีเวทีสนทนาในเรื่องนี้ระหว่างคนทั้งสามและผู้สนใจ ซึ่งจะเป็นที่ไหนและเมื่อไร ก็ขอให้ท่านโปรด

ติดตามหรือสอบถามมาที่วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้

นอกจากจะได้บทความของธเนศและวีระมาตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้แล้ว เรายังถอดบทสัมภาษณ์ของคนที่ทั้งสองในเรื่ององค์รวมมาตีพิมพ์ไว้ในฉบับนี้ด้วย เพื่อให้ท่านได้สัมผัสสดุดียืนและมุมมองของเขทั้งสองในรายละเอียดมากขึ้น ซึ่งต้องขอขอบคุณรายการปกิณกะประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรายการวิทยุที่จัดโดยคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นประจำทุกวันเสาร์ เวลา 11.05-11.55 สถานีวิทยุแห่งจุฬาฯ 101.5 FM หัวข้อการสนทนาของรายการปกิณกะประชาธิปไตยในแต่ละเดือน จะปรากฏอยู่ในเว็บไซต์ www.polsc.chula.ac.th ซึ่งท่านสามารถติดตามเลือกฟังหัวข้อต่าง ๆ ที่ท่านสนใจได้ตามอัธยาศัย

บางประเด็นที่น่าสนใจในข้อเขียนของทั้งสองคน ได้แก่ ความคล้ายคลึงกันที่ธเนศและวีระมีต่อเรื่ององค์รวม โดยเริ่มจากการที่ธเนศกล่าวว่า ถ้าจะมีองค์รวม ก็หมายความว่า จะต้องมีส่วนที่ขาด และถ้าจะให้รวมกันให้หมด ก็จะต้องควบผนวกสิ่งต่าง ๆ ทั้งเวลาและสถานที่ ซึ่งในที่สุดแล้ว ก็กลายเป็นองค์อันตันไป สำหรับวีระก็เช่นกัน เขากล่าวถึง อธิสาร (metamessage) ที่เราจำเป็นต้องอาศัยเพื่อสร้างความหมายให้แก่สารที่คนเราต้องการสื่อ และ “อธิสารนั่นเองย่อมถือเป็นสารอีกระดับหนึ่ง ย่อมต้องมีอธิสารของมัน ในลักษณะที่เป็นอธิสารของอธิสาร และอธิสารของอธิสารต่อไปเรื่อย ๆ”^๑

นอกจากนี้ ความรู้ในทางภาษาโบราณของวีระก็ดูจะช่วยเพิ่มพอกพูนความรู้ให้กับเรา เช่น

คำว่า paradox ในเชิงอรรถที่ ๖ หน้า ๑๑ ในบทความของเขา วีระอธิบายว่ามาจากรากศัพท์กรีก para + doxa ซึ่งเทียบเคียงตามภาษาตระกูล

^๑ วีระ สมบูรณ์, ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน, หน้า ๑๕

อินโด-ยูโรเปียนได้กับศัพท์มคอธ ปาร+ทัศน์

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจจากบทความของวีระ ก็คือ การที่เขากล่าวว่า “วิวัฒนาการหรือการสร้างสรรค์ ก็คือ การเชื่อมโยง สาร-สารบบ-บริบท ที่แยกจากกันแต่เดิม ให้เกิดเป็นแบบแผนใหม่ในลักษณะเป็นองค์รวมนั่นเอง และจึงไม่แปลกอะไร ที่มีคำกล่าวในทำนองที่ว่า อัจฉริยภาพกับความพินเพื่อนั้น อยู่ไม่ไกลกันเท่าไรนัก” ซึ่งแบบแผนใหม่ในลักษณะของค์รวมนี้อาจจะเป็น “ความรู้ใหม่” ที่ยากที่คนที่มีความคิดสั่งกักในบริบทหนึ่ง จะทำความเข้าใจได้ ซึ่งถ้าใคร “คิดหรือพูดอะไรที่คนทั่วไปไม่เข้าใจ” นั้น คน ๆ นั้น ก็มักจะถูกมองว่า “บ้า” จนเมื่อถึงเวลาหนึ่งที่ความคิดของเขาเริ่มเป็นที่เข้าใจ ความบ้าก็จะกลายเป็นอัจฉริยภาพไปได้ ดังนั้น คนบ้าจึงแยกออกจากคนอัจฉริยะ หรือบางทีความบ้า อัจฉริยภาพ และความเมา (ที่พูดไม่รู้เรื่อง หรือพูดสับสนปนเป) จึงเป็นสิ่งที่อยู่ด้วยกัน ดังที่ใครบางคนอาจจะสัมผัสประเด็นทั้งหลายนี้ได้จากบทสนทนาของเพลโตและบทละครของอาริสโตฟาเนส และที่น่าสังเกตก็คือ คุณสมบัติเหล่านี้มักจะสร้างความหงุดหงิดรำคาญใจไปจนถึงความโกรธเกลียดให้กับผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า วีระจะกล่าวว่า “คำถามว่าด้วยองค์รวมสมบูรณ์ คือ คำถามที่อยู่เหนือขีดความสามารถของเหตุผลที่จะตอบ”⁷ ซึ่งดูจะเอนเอียงไปในทางเดียวกับบเนค แต่ยังไม่สิ้นหวังเสียทีเดียวสำหรับผู้ที่ศรัทธาในองค์รวม เพราะวีระได้กล่าวอ้างถึงคานท์ (Kant) ไว้ว่า “การที่เหตุผลจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับองค์รวมสมบูรณ์อย่างเป็นรูปธรรมนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ่องค์รวมสมบูรณ์นั้นเป็นสิ่งที่เหตุผลของมนุษย์ไม่อาจรับรู้ได้ แต่คานท์ก็ยืนยันว่า แม้จะรับรู้ไม่ได้ ธรรมชาติของเหตุผลของมนุษย์ก็ต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับองค์รวม

⁷ วีระ สมบูรณ์, ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน, หน้า 119

⁸ วีระ สมบูรณ์, ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน, หน้า 120

สัมบูรณ์ดังกล่าวนี้^๙ และ “ถ้าเป็นเช่นนี้ ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์รวมภายใต้ขีดความสามารถของเหตุผลของมนุษย์นั้นจะมีลักษณะเป็นเช่นไร คำนี้เสนอต่อไปว่า ‘องค์รวม’ สามารถเป็นเครื่องมือเชิงตรรกะ ในฐานะ ‘จุดรวมเชิงจินตนาการ (focus imaginarius)’ ให้กับเหตุผลได้ โดยสามารถตอบสนองธรรมชาติของมัน แม้จะไม่ใช่การรับรู้โดยประสบการณ์ตรงก็ตาม ‘จุดรวมเชิงจินตนาการ’ นี้เป็นการสร้างเอกภาพให้กับเหตุผล เป็นที่อ้างอิงให้แก่การอนุมาน (approximation) กฎเกณฑ์อันเป็นสากล เป็นการสร้างเอกภาพสมมติ (projected unity) ขึ้น และเป็นการจัดระเบียบเชื่อมโยงส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันภายใต้หลักการหนึ่งเดียว”^{๑๐}

และท้ายที่สุดและสำคัญยิ่งก็คือ บทสรุปของวีระ ซึ่งน่าจะสร้างความสบายใจและพอใจให้กับผู้ศรัทธาในองค์รวมและปรัชญาตะวันออก โดยเขาได้กล่าวว่า

“ในทัศนะของข้าพเจ้า ความคิดและจิตสำนึกในระดับของการใช้เหตุผล และภาษาของมนุษย์เป็นระดับหนึ่งในหลาย ๆ ระดับของการทำงานของจิต กระบวนการทำงานของสารและการสื่อสารในระดับนี้ย่อมต้องอาศัยบริบทหรือองค์รวมที่ข้ามพ้นกระบวนการดังกล่าว ดังนั้น เราจึงไม่สามารถที่จะใช้ความคิดเชิงเหตุผลและภาษาข้ามระดับของบริบทไปอธิบายองค์รวมของมันได้ **ข้าพเจ้าจึงเห็นด้วยกับข้ออนุมานที่ว่า ประสบการณ์ที่จะรับรู้หรือประสบกับ ‘องค์รวมสัมบูรณ์’ นั้น สามารถเกิดขึ้นได้ในระดับกระบวนการของจิตที่สูงขึ้นไป** (เน้นโดยบรรณาธิการ) แต่การรับรู้ที่ข้ามพ้นและไม่สามารถอธิบายเป็นภาษาตามตรรกะของเหตุผลได้ จึงเป็นประสบการณ์ที่ทางพุทธธรรมเรียกว่า ‘ปัจจุตัง’ และหากนำมาอธิบาย ก็ทำได้เพียงในลักษณะของอุปมา-อุปไมย

^๙ วีระ สมบูรณ์, ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน, หน้า 121

^{๑๐} วีระ สมบูรณ์, ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน, หน้า 121

กับการรับรู้ในกรอบของเหตุผล หากไม่ก็ต้องกล่าวในลักษณะที่เป็นปริศนาหรือขัดแย้งในตัวเอง ดังเช่น จาริตภาษาของ เต๋า เตอ จิง ‘วิศารูป’ แห่งพระกฤษณะ แนวคิดของเฮราคลิตัส ธรรมวิสัยนาในมิลินทปัญหา หรือ โกอันแบบเซ็น”¹¹

น่าสังเกตว่า ในที่สุดแล้ว ข้อสรุปของวีระเกี่ยวกับการรับรู้เรื่อง “องค์รวมสัมบูรณ์” จะเกิดขึ้นได้ก็ในระดับ “กระบวนการของจิตที่สูงขึ้นไป” ซึ่งไม่ใช่ระดับปกติของการรับรู้ทั่วไป ซึ่งดูจะไปในทางเดียวกันกับทฤษฎีของศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน ที่ได้ร่วมสนทนาในประเด็นดังกล่าวนี้ว่า “ถ้ามนุษย์ได้มีการฝึกและพัฒนาจิตมาดีพอสมควร มนุษย์ที่สามารถยกระดับจิตที่สูงขึ้นได้นั้น จะสามารถแยกได้อย่างชัดเจนว่า ส่วนไหนเป็นความคิดที่นำไปสู่การกระทำที่เกิดจากผลกระทบภายนอก ส่วนไหนเป็นการกระทำที่เกิดจากความคิดของบุคคลผู้นั้นเอง และถ้าฝึกได้ถึงระดับหนึ่งจะสามารถแยกได้อีกว่า ในส่วนที่เกิดจากความคิดของเขานั้น ส่วนไหนเป็นความคิดที่ถูกควบคุมโดยกิเลส ส่วนไหนเป็นความคิดที่ถูกควบคุมโดยกุศลจิต ลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้สามารถเห็นข้าง (ถ้าเปรียบองค์รวมสังคมกับข้าง: โปรดดูบทความเรื่อง ‘ข้าง ! ความเป็นไปได้ของสหวิทยาการ และการศึกษาแบบองค์รวม’ บรรณาธิการ) จากภายนอกพร้อม ๆ กับเห็นข้างจากภายใน”¹² ซึ่งในประเด็นความต้องการ “จิตที่สูงขึ้น” สำหรับการ “เห็น” องค์รวมนี้ก็คงเป็นประเด็นที่ต้องถกเถียงกันต่อไปว่า

¹¹ วีระ สมบูรณ์, ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับองค์รวมและการลดทอนแยกส่วน, หน้า 123

¹² อภิชัย พันธเสน, บทร่วมสนทนากับอาจารย์ไชยันต์ ไชยพร ว่าด้วยเรื่อง “ข้าง ! ความเป็นไปได้ของสหวิทยาการและการศึกษาแบบองค์รวม”, ตีพิมพ์ครั้งแรกใน วารสารสหวิทยาการ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2546 ฉบับสหวิทยาการ กับ ความหลากหลายเชิงวิพากษ์ โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 47 และนำมาตีพิมพ์อีกครั้งในวารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้ บรรณาธิการขอขอบคุณโครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มา ณ ที่นี้ด้วย

มันเป็นสิ่งที่เกินความสามารถมนุษย์หรือไม่เพียงใด ?¹³

สำหรับบทความของพิพัฒน์ แม้ว่าจะเป็นผลงานจากคนที่ไม่ได้ร่ำเรียนมาทางนี้โดยตรง แต่ก็กลับอ่านเข้าใจง่าย พิพัฒน์เห็นว่าการพิจารณาเรื่ององค์รวม ย่อมต้องสัมพันธ์กับการลดทอนที่เขาเห็นว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับของวีระที่เอ่ยถึงการลดทอนที่เริ่มปรากฏในความคิดของนักคิดกรีกโบราณอย่าง Democritus¹⁴ นอกจากนี้ พิพัฒน์ยังได้อ้างถึง String Theory ซึ่งเป็นทฤษฎีสำคัญและได้รับการกล่าวถึงกันมากในวงการวิทยาศาสตร์ และเขาได้นำมันมาใช้ในการศึกษาเรื่ององค์รวมที่น่าสนใจ¹⁵ อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านจะพบว่า พิพัฒน์มีอะไรที่ไม่ต่างจากแนวการอธิบาย “องค์รวม องค์ขาด องค์อนันต์” ของธนศ และประเด็นเรื่อง “อภิสาร” ของวีระ จากการที่เขาได้กล่าวในตอนหนึ่งว่า “อย่างไรก็ตาม ถ้าเรายังถามต่อไปว่าทำไมทฤษฎีดังกล่าวจึงมีความถูกต้อง ? เราจะตอบคำถามนี้ได้ก็ต่อเมื่อสามารถอธิบายทฤษฎีดังกล่าวด้วยทฤษฎีอื่นอันมีขอบเขตของการอธิบายที่มากกว่าทฤษฎีเดิมนั่นเอง”¹⁶

จากการศึกษาและพยายามจัดระเบียบความคิดในเรื่ององค์รวม ทำให้พิพัฒน์พบว่าการพูดถึงและการใช้แนวความคิดในเรื่ององค์รวมในความเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองของไทยนั้นมีปัญหาในทางวิชาการไม่น้อย ดังที่เขาได้

¹³ อย่างที่ Epicharmus ได้กล่าวไว้ใน fragment 20 ว่า “A mortal must think mortal and not immortal thoughts.”

¹⁴ Democritus เป็นนักคิดกรีกโบราณที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปี 460-357 ก่อนคริสตกาล ลักษณะเด่นในปรัชญาความคิดของเขาคือ แนวคิดที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนประกอบขึ้นมาจากอะตอม ซึ่งเป็นส่วนที่เล็กที่สุดซึ่งไม่สามารถแบ่งแยกอีกต่อไปได้

¹⁵ พิพัฒน์ พสุธารชาติ, องค์รวม: ความรู้แบบบูรณาการและความสับสนทางญาณวิทยาและภววิทยา, หน้า 161-163

¹⁶ พิพัฒน์ พสุธารชาติ, องค์รวม: ความรู้แบบบูรณาการและความสับสนทางญาณวิทยาและภววิทยา, หน้า 169

วิจารณ์ไว้ว่า “การที่พระไพศาลและอาจารย์หมอประเวศใช้ข้อเสียของการลดทอนทางภววิทยา (ซึ่งท่านเรียกว่าทฤษฎีแบบแยกส่วน) เพื่อนำมาใช้เป็นข้อสรุปถึงข้อดีของความรู้แบบบูรณาการ (ซึ่งท่านอ้างว่าเป็นทฤษฎีองค์รวม) จึงเป็นการเปรียบเทียบที่ผิดประเภท (category mistake)”¹⁷ รวมทั้งได้ชี้ให้เห็นถึงความสับสนของโยฮันด์จากการนำเกณฑ์ทางญาณวิทยามาใช้ปะปนกับเกณฑ์ทางภววิทยา ทำให้เกิดความสับสนตามมา เนื่องจากเป็นการใช้เกณฑ์คนละประเภทเพื่อตัดสินเรื่องเดียวกัน¹⁸

แน่นอนว่า จากที่ได้ยกตัวอย่างมานี้ เชื่อว่า บทความเรื่ององค์รวมที่ได้ถูกนำมาตีพิมพ์รวมกันไว้ในวารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้ย่อมจะทำให้ท่านผู้อ่านที่สนใจได้ความรู้และเพลิดเพลินกับการออกกำลังทางความคิดได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

ถัดจากกลุ่มบทความเรื่ององค์รวม ก็มาสู่บทความในแนวหลังสมัยใหม่ของนักรัฐศาสตร์ที่มีผลงานตำราในแนวนี้นานที่สุดในประเทศไทย นั่นคือ **รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร** องค์รวมหรือความเป็นเอกภาพบูรณาการดูเหมือนจะเป็นของแสงสำหรับแนวคิดหลังสมัยใหม่/หลังโครงสร้างนิยมด้วยเหตุที่แนวคิดเรื่ององค์รวมหรือแนวคิดที่เน้นความเป็นเอกภาพบูรณาการนั้นมักจะก่อตัวกลายเป็นอภิมาทรรถกถาธิบาย (meta-narrative) ที่นักคิดแนวหลังสมัยใหม่อย่าง Jean-Francois Lyotard เห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องถูกยกเลิกเพิกถอนความชอบธรรม¹⁹ แต่ผลพวงที่ตามมาก็คือ การสิ้นสุดของอุดมการณ์

¹⁷ พัทธน์ พสุธารชาติ, องค์รวม: ความรู้แบบบูรณาการและความสับสนทางญาณวิทยาและภววิทยา, หน้า 184-196

¹⁸ พัทธน์ พสุธารชาติ, องค์รวม: ความรู้แบบบูรณาการและความสับสนทางญาณวิทยาและภววิทยา, หน้า 184-196

¹⁹ Jean-Francois Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, (Manchester: Manchester University Press: 1977).

(the End of Ideology) ซึ่งทำให้พลังการต่อสู้/การต่อต้านของขบวนการที่ถูกกดขี่เอาเปรียบนั้นพลอยกำลังลงไปด้วย ดังที่นักวิชาการสายมาร์กซิสม์อย่าง Alex Callinicos ได้วิพากษ์แนวคิดหลังสมัยใหม่ไว้ในทำนองที่ว่า “ดีหัวแล้ว เข้าบ้าน” วิพากษ์อุดมการณ์ความคิดของคนอื่น แล้วไม่ได้นำเสนออะไรเป็นชิ้นเป็นอันให้กับการเมืองและสังคม²⁰

แต่ดูเหมือนว่า แนวทางหลังสมัยใหม่จะมีคำตอบให้แล้ว โดยเฉพาะในบทความ “ความขัดแย้ง/การต่อต้านขัดขืน: คิดใหม่ ทำใหม่ (Rethinking Conflict/Rethinking Resistance)” ของไชยรัตน์ ไชยรัตน์ได้เสนอแนวทางที่เรียกว่า “Globalization from Below” โดยเขาอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงหลังยุคสงครามเย็นไว้ว่า

“เมื่อเป็นเช่นนี้ ยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงสังคมในโลกยุคหลังสงครามเย็น จึงมิใช่การปฏิวัติรุนแรงเพื่อช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างในโลกยุคสงครามเย็น ขณะเดียวกัน ขบวนการปลดปล่อยแห่งชาติแบบต่างๆ ที่มีบทบาทสูงในโลกยุคสงครามเย็น ดังตัวอย่างของขบวนการ Sandinistas ในประเทศนิการากัวในปลายศตวรรษที่ 20 ก็มีทางเลือกที่เหมาะสมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ แต่น่าจะเป็นยุทธศาสตร์การต่อต้านขัดขืนโลกาภิวัตน์แบบหลังสมัยใหม่ ที่ก้าวพ้นไปจากกลไกและสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่อย่างพรรคการเมือง สู่การสร้างประชาสังคมในระดับต่างๆ เพื่อถักทอขึ้นเป็นระบบเครือข่ายประชาสังคมโลก (a global civil society) ในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่แบบต่างๆ ที่แม้จะมีได้ยึดกุมอำนาจรัฐหรืออำนาจทางการเมือง แต่ก็สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทั้งใน

²⁰ Alex T. Callinicos, *Against Postmodernism: A Marxist Critique*, (New York: St. Martin's Press: 1990).

ระดับประเทศและในระดับโลก ดังตัวอย่างของขบวนการชาปาติस्ता”²¹

ด้วยเหตุนี้เองที่ขบวนการชาปาติस्ताในฐานะที่เป็นตัวอย่างของการต่อต้านขัดขืนแบบหลังสมัยใหม่ จึงเป็นปรากฏการณ์ของขบวนการความเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมที่โดดเด่นและได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักเคลื่อนไหวทั่วไป ไชยรัตน์ได้เล่าถึงขบวนการดังกล่าวนี้ว่า

“ขบวนการปลดปล่อยแห่งชาติชาปาติस्ता ปรากฏตัวต่อสาธารณชนทั่วโลกครั้งแรกเมื่อเข้าสู่ของวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1994 ด้วยการจับอาวุธขึ้นสู้รบกับรัฐบาลเม็กซิโก อันเป็นวันแรกที่ข้อตกลงเปิดเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NAFTA: The North America Free Trade Agreement) ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศเม็กซิโกเริ่มมีผลบังคับใช้ การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการชาปาติस्ताทำให้เราต้องหันกลับมาขบคิดและทบทวนใหม่เกี่ยวกับการต่อต้านขัดขืนในโลกยุคโลกาภิวัตน์/โลกยุคหลังสงครามเย็น เนื่องจากแม้ว่าจะเป็นการจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับรัฐบาล แต่ขบวนการชาปาติस्ताกลับไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วงชิงอำนาจรัฐเพื่อเปลี่ยนระบอบการปกครองอย่างขบวนการปฏิวัติฝ่ายซ้ายในโลกยุคสงครามเย็น ขณะเดียวกันก็พร้อมเจรจาสงบศึกกับรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหามากกว่าการทำสงครามกองโจรแบบยึดเยื้ออย่างขบวนการคอมมิวนิสต์ในโลกยุคสงครามเย็น นอกจากนี้ ขบวนการชาปาติस्ताก็ไม่ใช่ขบวนการต่อต้านความเป็นเจ้าของลัทธิเสรีนิยมใหม่เป็นการเฉพาะ อย่างขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์ที่เคลื่อนไหวครั้งแรกเพื่อยุติ/ขัดขวางการประชุมขององค์การการค้าโลกที่เมืองซีแอตเทิล มลรัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา (หน้า 281) เมื่อปลาย ค.ศ. 1999 เพราะหากมองขบวนการชาปาติस्ताว่าเป็นขบวนการ

²¹ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ความขัดแย้ง/การต่อต้านขัดขืน: คิดใหม่ ทำใหม่ (Rethinking Conflict/Rethinking Resistance), หน้า 275

ต่อต้านโลกาภิวัตน์อย่างเดียว ก็เท่ากับยังคงคิดแบบคู่ตรงข้ามระหว่างโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นนิยม ซึ่งจะไม่สามารถช่วยให้เราเข้าใจวิถีคิดของขบวนการได้เลย กล่าวคือ จะเห็นแต่ด้านของความเป็นท้องถิ่นของขบวนการชาปาติस्ताที่ไม่มีความสำคัญใด ๆ ต่อการต่อต้านขัดขืนในระดับโลก เห็นแต่ความอ่อนแอในฐานะที่เป็นขบวนการท้องถิ่น/รากหญ้าของคนอินเดียในพื้นที่เมืองในประเทศเม็กซิโกที่ยากจน ไร้การศึกษา และไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้กับระบบใหญ่ได้

กล่าวอีกนัยหนึ่ง เราไม่อาจเข้าใจขบวนการชาปาติस्ताได้ด้วยความคิดเรื่องการต่อต้านการครองความเป็นเจ้า (counter hegemony) ของแอนโทนีโอ กรัมสกี นักทฤษฎีมาร์กซิสต์คนสำคัญ แต่น่าจะทำความเข้าใจผ่านความคิดของมิเชล ฟูกู นักทฤษฎีแนวหลังสมัยใหม่นิยม/หลังโครงสร้างนิยมชาวฝรั่งเศส²²

ดังนั้น เราจึงควรจะหันมาให้ความสนใจในสิ่งที่ไฮร์ตันได้นำเสนอดังกล่าวนี้นอกจากนั้น ไฮร์ตันยังยกประเด็นต่าง ๆ ที่น่าจะช่วยให้เราเห็นทิศทางของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในบ้านเราได้ไม่น้อยในขณะที่หลายคนต่างพากันสับสนหวั่งกับสิ่งที่ดูเหมือนเป็น “ทางตันทางการเมืองไทย” ประเด็นดังกล่าวได้แก่ การต่อต้านขัดขืนแบบหลังสมัยใหม่ (The Postmodernm Resistance) การสูญพันธุ์ของภาษามนุษย์ การตายของภาษาถิ่น (linguicide) การต่อต้านขัดขืนโลกาภิวัตน์ (Resistance to Globalization) และที่สำคัญและน่าสนใจที่สุดสำหรับปัญหาทางการเมืองไทยในขณะนี้ก็คือประเด็นเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่อง “ลัทธิเคร่งศาสนาอิสลาม” (Islamic fundamentalism) ที่ไฮร์ตันกล่าวว่า เป็นตัวอย่างรูปธรรมของยุทธศาสตร์เชิงวาทกรรมของวิถีคิดแบบคู่ตรงข้ามที่บดบัง กดทับพื้นที่การต่อต้านขัดขืนโลกาภิวัตน์แบบอื่น ๆ ของ

²² ไฮร์ตัน เจริญสินโอฬาร, ความขัดแย้ง/การต่อต้านขัดขืน: คิดใหม่ ทำใหม่ (Rethinking Conflict/Rethinking Resistance), หน้า 282

ชาวมุสลิมทั่วโลกไว้ไม่ให้ปรากฏขึ้นมา เหลือไว้เพียงมิติเดียว นั่นคือ เป็นปฏิริยาตอบโต้ทางด้านวัฒนธรรมของชาวมุสลิมต่อกระแสโลกาภิวัตน์ การเมืองแบบอิสลาม วิธีคิดแบบอิสลามมลายหายไปจนหมดสิ้น การต่อต้านขัดขืนของชาวมุสลิมทั่วโลกทุกรูปแบบถูกนำมาผนวกรวมไว้ในวาทกรรม“ลัทธิเคร่งศาสนาอิสลาม” ไม่มีความเฉพาะเจาะจงใด ๆ ของชาวมุสลิมและโลกอิสลามหลงเหลือให้เห็นอีกเลย ยกเว้นเป็นปฏิริยาตอบโต้โลกาภิวัตน์ที่ล้าหลังและไม่มีเหตุผล²³

สืบเนื่องจากวารสารสังคมศาสตร์ฉบับที่แล้ว (ฉบับปรัชญาการเมือง 1 The Matrix) ที่ธงชัย ตระกูลพลทรัพย์ได้นำเสนอบทความข้อพิพาทระหว่างจริยศาสตร์คุณธรรมกับจริยศาสตร์แบบหน้าที่ ฉบับนี้ ชัยชัย คุ่มทวีพร นักวิชาการทางปรัชญาผู้เขียนเรื่องจริยศาสตร์แบบสตรีนิยมไว้ในเล่มที่แล้ว ภาคราวนี้ เขาได้เขียนบทความเรื่อง “จริยศาสตร์ว่าด้วยคุณธรรม: ข้อจำกัดในการเป็นเหตุจริยศาสตร์ที่สมบูรณ์” ขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาบางประการในจริยศาสตร์แบบคุณธรรม ชัยชัยขึ้นต้นบทความของเขาไว้อย่างเรียบง่ายแต่แฝงไว้ปัญหาให้ขบคิด ซึ่งขยายผลให้ผู้อ่านสามารถคิดต่อไปได้จากปัญหาที่ว่า การเป็นคนดีนั้นต้องทำอะไร ? หรือเป็นคนแบบไหน ? ซึ่งดูจะเป็นคำถามที่ไม่น่าถาม แต่ถ้าพิจารณาให้ดี คำถามดังกล่าวกลับเป็นคำถามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในโลกที่จริยธรรมอาจเป็นเพียงแค่วาทกรรม อีกทั้งยังเป็นวาทกรรมที่มีความหลากหลายอีกด้วย ขณะเดียวกัน ในบริบทการเมืองที่เป็นอยู่ขณะนี้ ผู้คนจำนวนไม่น้อยที่สับสนกับนัยความหมายของ คนดี พลเมืองดี นักการเมืองที่ดี นักบริหารที่ดี ฯลฯ ชัยชัยย้อนกลับไปทบทวนปัญหาอมตะที่ว่า ความดีของมนุษย์คืออะไร ? ที่ตั้งต้นโดยนักปรัชญากรีกอย่าง สโกราตีส เพลโตและอริสโตเติล ซึ่งเน้นไปที่เหตุผลเป็นแหล่งของปัญญาภาคปฏิบัติ (practical wisdom) และเมื่อเข้าสู่ยุคที่ศาสนาคริสต์มีอิทธิพล

²³ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ความขัดแย้ง/การต่อต้านขัดขืน: คิดใหม่ ทำใหม่ (Rethinking Conflict/Rethinking Resistance), หน้า 269

เหตุผลและจริยธรรมภายใต้ความคิดของมนุษย์ดูจะไม่มีพลังและความแน่นอน มีแต่เจตน์จำนงของพระผู้เป็นเจ้าที่ส่งผ่านมาในรูปของบทบัญญัติเท่านั้นที่จะเป็น เข็มทิศแห่งการกระทำที่ดีสำหรับมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ คุณธรรมทางเทววิทยา (theological virtue) และต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคฟื้นฟูวิทยาการ (Renaissance)

คุณธรรมทางเทววิทยาก็ถูกแทนที่ด้วยกฎจริยธรรมที่มาจากการใช้เหตุผล ของมนุษย์อีก²⁴ ที่น่าสนใจคือข้อขัดแย้งทางความคิดของ Rosalind Hursthouse นักปรัชญาสตรีที่เป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างกว้างขวางในประเด็นเรื่อง virtue ethics ซึ่งธงชัย ตระกูลพลทรัพย์ก็อ้างถึงเช่นกันในบทความของเขาในวารสารสังคม ศาสตร์ฉบับที่แล้ว

แม้ว่าการถกเถียงในประเด็นปัญหาเรื่องคุณธรรมจะยังไม่สามารถจบ สิ้นลงได้ง่าย ๆ อย่างน้อยปัญหาทางสองแพร่งระหว่างแนวคิดแบบจริยศาสตร์ คุณธรรมกับจริยศาสตร์แบบหน้าที่ก็ยังคงดำรงอยู่ ข้อขัดแย้งก็ต้องกลับมาเริ่มต้นที่ คำถามที่ว่า คุณธรรมคืออะไร ? โดยเจาะไปที่ปรัชญาของอาริสโตเติลเป็นฐาน และโยงไปสู่แนวคิดที่เรียกว่า virtue ethics หรือ จริยศาสตร์คุณธรรม/ จริยศาสตร์ว่าด้วยคุณธรรม กระนั้น ทางออกที่ข้อขัดแย้งเสนอถือว่าเป็นสิ่งที่น่า สนใจติดตามยิ่งนักสำหรับนักปรัชญา นักรัฐศาสตร์ ตลอดจนผู้ที่ยังเชื่อในเรื่อง ของคุณธรรมความดีอยู่

ท้ายเล่ม เราก็ตบท้ายด้วยปริทัศน์หนังสืออีกตามเคย คราวนี้ นิธิ เถืองำนันต์ ผู้ช่วยบรรณาธิการและนิสิตปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เสนอบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง **Does America Need Foreign Policy ? : Toward a Diplomacy for the Twenty-First Century** ซึ่งเป็น งานเขียนของ Henry Kissinger ผู้ซึ่งยากที่นักรัฐศาสตร์และคนทั่วไปจะไม่รู้จัก

²⁴ ข้อขัดแย้ง คุ่มทวีพร, จริยศาสตร์ว่าด้วยคุณธรรม: ข้อจำกัดในการเป็นทฤษฎีจริยศาสตร์ที่สมบูรณ์, หน้า 304-305

เพราะนอกจากเขาจะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมคนที่ 56 ของสหรัฐอเมริกาอันเป็นยุคที่อเมริกาต้องสาละวนพันตากับปัญหาสงครามเวียดนามแล้ว เขายังได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพอีกด้วย งานเขียนของคิสซิงเจอร์นี้ จะเป็นงานที่ทำหายและเป็นงานระดับอภิมหาอีกเล่มหนึ่ง เพราะที่ผ่านมา ดูเหมือนการดำเนินนโยบายต่างประเทศและการทูตของสหรัฐอเมริกาค่อนข้างจะ ล้มเหลวและติดลบ ดังนั้น จึงน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะติดตามการสรุปเนื้อหาและ การตั้งข้อสังเกตของนิธิ เพื่อเป็นการปูพื้นให้ท่านก่อนที่จะลงมืออ่านหนังสือเล่มนี้ ด้วยตัวท่านเอง

หลังจากที่ท่านได้พบกับวารสารสังคมศาสตร์ฉบับคู่แฝดปรัชญาการเมือง 1-2 The Matrix---องค์รวมไปแล้ว ฉบับต่อไปขอเชิญพบกับฉบับลูกครึ่ง กึ่ง ๆ จะ “Go Inter” อย่างไรขอบกลก็ไม่ว่า ดั่งมีหน้าตาต่อไปนี้:

Nationalism and International Relations : Theory in England and China

William A. Callahan

Monarchical Space Vs National Memory . A Short Reflexive on the Politics of Displacement of the University

Sirote Klampaiboon

Discourse Theories for Social Research : A Proposed Framework for Reflexive Sociology

Savitri Gadavaniy Sangma

**อาณานิคม, วาทกรรม, ความสมัยใหม่ และการนำเสนอถึงการดิ้นรนเพื่อ
ความเป็นอภิมนุษย์ของเลนิน และวิลสัน**

ชญาน์ทัต ศุภขลาศัย

ธรรมรัฐกับประชาสังคม : การก่อกำเนิดใหม่ของกระทรวงมหาดไทย
ชัยสิทธิ์ เจริญมีประเสริฐ

ปริทัศน์หนังสือ

Aime Cesaire. **Discourse on Colonialism.** (New York Monthly Review Press, 2000)

ขณานันท ศุภลาศัย และ บุษยรัตน์ โควินทรานนท์

และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เราคงจะได้รับการสนับสนุนจากท่านต่อไปเช่น
ที่แล้วมา

ไชยันต์ ไชยพร

บรรณาธิการ

เมษายน 2548